

dr hab. Radosław Ignatowski, prof. UŁ  
Zakład Rachunkowości Międzynarodowej  
Katedra Rachunkowości  
Wydział Zarządzania  
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej  
mgr Małgorzaty Adamik-Citak  
pt. „Wpływ dualizmu polskiego prawa bilansowego na analizę wskaźnikową  
sprawozdania finansowego”**

**Opinia ogólna**

Moim zdaniem, na podstawie wnikliwej analizy przedłożonej mi do recenzji rozprawy doktorskiej oraz wiedzy, jaką posiadam i doświadczenia w pracy naukowej, obejmującej także obszar badawczy rozprawy doktorskiej, zaliczanej na dzień otwarcia przewodu doktorskiego, tj. 30 marca 2017 r. do obszaru wiedzy: nauki społeczne, dziedziny nauki: nauki ekonomiczne w dyscyplinie finanse,<sup>1</sup> przedmiotowa rozprawa autorstwa mgr Małgorzaty Adamik-Citak, napisana pod opieką promotora, dr hab. Artura Hołdy, prof. UEK, z Katedry Rachunkowości, obecnie przypisanej do Instytutu Informatyki, Rachunkowości i Controllingu w Kolegium Nauk o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie spełnia ustawowe warunki określone w przepisach art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882, z późn. zm., dalej: ustawa), tzn. stanowi oryginalne rozwiązanie określonego w rozprawie problemu badawczego, potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w finansach jako dyscyplinie naukowej, w której rozprawa jest osadzona oraz wskazuje na umiejętność prowadzenia przez doktorantkę samodzielnej pracy naukowej. Opinii mojej nie zmienia fakt, iż w rozprawie występują drobne niedociągnięcia lub niedoskonałości, których zakres i skala tylko w niewielkim stopniu oddziałują na ogólną, pozytywną ocenę rozprawy i jej autorki.

Biorąc powyższą opinię pod uwagę stwierdzam, że przedmiotowa rozprawa może tym samym stanowić podstawę do nadania mgr Małgorzacie Adamik-Citak stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie finanse, zakładając, że wszelkie inne wymogi w tym zakresie,

---

<sup>1</sup> Zgodnie z obowiązującym na ten dzień rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. Nr 179, poz. 1065), wydanym na podstawie obowiązującego wówczas art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r., poz. 882 z późn. zm.).

określone w szczególności w przepisach art. 12 przywołanej wyżej ustawy, zostały lub zostaną w przewodzie doktorskim kandydatki spełnione. Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o przyjęcie ww. rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

### **Zakres, szczegółowość i forma recenzji**

Zadaniem recenzenta rozprawy doktorskiej, zgodnie z wymogami prawnymi (art. 13 ust. 1 ustawy wraz z przepisami, zawartymi w par. 6 ust. 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, Dz. U. z 2015 r, poz. 1842 z późn. zm.) jest wydanie i szczegółowe uzasadnienie opinii o rozprawie doktorskiej na trzech płaszczyznach:

- 1) wskazanie, czy stanowi ona oryginalne rozwiązanie określonego w rozprawie problemu badawczego;
- 2) sprawdzenie, czy przedmiotowa rozprawa potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną jej autorki w danej dyscyplinie naukowej (tu: finanse);
- 3) potwierdzenie umiejętności doktorantki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wobec lakoniczności wymogów prawnych co do szczegółowości i formy recenzji rozprawy doktorskiej (uwaga nie będąca oceną tych wymogów), pozwalam sobie na odniesienie się do wskazanych trzech kluczowych obszarów według własnego uznania co do ich zakresu i formy wydania recenzji i wyrażenia zawartej w niej opinii.

### **Charakterystyka rozprawy i jej ocena we wskazanych trzech obszarach**

Przedmiotowa rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Adamik-Citak (dalej także: autorka, doktorantka) jest osadzona w obszarze analizy wskaźnikowej sprawozdań finansowych, która zasadniczo przypisana jest do finansów, w tym także rachunkowości, a w szczególności – sprawozdawczości finansowej, choć jej znaczenie rozciąga się na cały system zarządzania podmiotem gospodarczym, szczególnie w wymiarze finansowym. Sprawozdania finansowe, jakie sporządzają i udostępniają do publicznej wiadomości jednostki gospodarcze, stanowią dla wielu zainteresowanych stron (w tym m.in. inwestorów – obecnych i przyszłych, pożyczkodawców) kluczowe dane finansowe, które wykorzystywane są w procesie podejmowania przez nich decyzji ekonomicznych, także na płaszczyźnie porównywania

wyników prowadzonych analiz między jednostkami gospodarczymi. Nie wszyscy jednak użytkownicy tych informacji, w tym analitycy finansowi, zdają sobie na równi sprawę, że wielkości wykazywane w sprawozdaniach finansowych, jakie stanowią podstawę prowadzonych analiz, mogą być kształtowane nie tylko w efekcie prowadzonej przez jednostki działalności gospodarczej, ale także przez dobór elementów polityki rachunkowości, tak co do zakresu i szczegółowości prezentowanych wielkości (w tym: przychody, inne dochody, koszty, zyski, straty, aktywa, zobowiązania, kapitał własny), jak i podstawy ich pomiaru. Ten sam proces, jak i zasób z nim powiązany lub źródło jego finansowania, może być w wielu przypadkach mierzony tak na podstawach kosztowych, jak i wartościach bieżących, w tym w szczególności – w wartości godziwej, ustalonej i przyjmowanej za właściwą na dany moment sprawozdawczy (dzień bilansowy). Możliwe (lub w niektórych przypadkach) wymagane do zastosowania w systemie regulacyjnym rachunkowości, w tym sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych, zarejestrowanych w Polsce, rozwiązania (krajowe regulacje rachunkowości, określone m.in. w przepisach ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości vs Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej – MSSF), znacząco się różnią, przez co odzwierciedlenie sytuacji majątkowej i dochodowej jednostek przez ich sprawozdania finansowe zależne jest od dokonanych wyborów przez ich kierowników (co do zasady: zarządy jednostek) może wpływać na decyzje gospodarcze zainteresowanych stron – użytkowników sprawozdań finansowych.

Doktorantka w rozprawie identyfikuje ten problem, w właściwy sposób go przedstawia i analizuje, przyczyniając się tym samym do poszerzenia wiedzy na temat relacji między podstawami informacji i ich wykorzystaniem. Czyni to w sposób umiętny, zgodny z kanonami dyscypliny nauki, w której rozprawa jest osadzona, wykorzystując właściwe metody badawcze i formułując właściwe wnioski w sposób racjonalny na podstawie przeprowadzonych badań, w tym badaniach ilościowych, opartych na zbiorach danych empirycznych.

W całościowym procesie badawczym (rozprawa doktorska), autorka definiuje i określa przedmiot badawczy (wskaźnikowa analiza finansowa, np. s. 6 rozprawy), a w ramach jego, problem badawczy z nim związany, tj. wpływ dualizmu sprawozdawczego (tj. stosowania rozwiązań określonych w polskich regulacjach rachunkowości i MSSF), określony w tytule rozprawy i wskazany np. na s. 6 rozprawy).

Cel główny rozprawy, którym jest odpowiedź na określony problem badawczy, tj. czy istniejący w Polsce dualizm sprawozdawczy ma istotny wpływ na analizę wskaźnikową

sprawozdań finansowych, uzupełniają dwa cele szczegółowe, które określa autorka we wstępie rozprawy i wyraża w formie pytań (s. 6):

- a) Czy wdrożenie MSSF przez grupy kapitałowe i jednostki dominujące istotnie wpłynęło na analizę wskaźnikową sprawozdań finansowych?
- b) Czy istnieje statystyczna porównywalność poszczególnych wskaźników finansowych w obszarze dwóch różnych standardów?<sup>2</sup>

W mojej opinii, autorka w sposób właściwy cele i przedmiot badawczy definiuje i realizuje. Służą temu treści logicznie ułożonej rozprawy doktorskiej, na którą składa się zasadniczo sześć rozdziałów, będących we właściwym ciągu logicznym, pozwalającym autorce zrealizować postawiony cel badawczy.

Podjęty w rozprawie problem badawczy jest ważny, przez co, moim zdaniem oraz opierając się na przedstawionych w rozprawie faktach i argumentach, generalnie uzasadnia podjętą w rozprawie tematykę badań. Wyniki badań oraz przedstawione w rozprawie analizy literaturowe, zarówno na poziomie rozważań teoretycznych, regulacyjnych, jak i praktycznych, związanych z wykorzystywaniem sprawozdań finansowych we wskaźnikowej analizie finansowej stanowią ważny i zauważalny wkład autorki w rozwój rachunkowości i tym samym w rozwój nauk o finansach.

Autorka podjętą tematykę badawczą określa dobrze, formułując w rozprawie klarownie zdefiniowane cele, realizuje właściwymi dla nich standardowymi metodami i technikami badawczymi i osiąga zamierzone cele naukowe, co daje podstawy do tego by stwierdzić, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, potwierdza umiejętności i dojrzałość badawczą doktorantki oraz jej wiedzę teoretyczną w dziedzinie, którą reprezentuje.

Wypada jednak w tym miejscu wskazać, że:

---

<sup>2</sup> W rozprawie zasadniczo doktorantka odnosi się do dwu systemów regulujących sprawozdawczość finansową w Polsce: krajowego i MSSF. Z niewiadomych mi powodów na s. 7 rozprawy wskazuje na włączenie w analizy porównawcze także trzeciego, amerykańskiego systemu: US GAAP. Co prawda w kilku miejscach rozprawy (rozdział I, s. 24 – 29) do tego systemu się odnosi, ale na zbyt ogólnym poziomie, by deklorować, że rozprawa obejmuje także porównania do US GAAP. Za zbędne uznaję także treści całego podrozdziału 1.2 „Procesy harmonizacji i standaryzacji w rachunkowości”, które nie służą realizacji celów pracy. Można by tę część rozprawy całkowicie pominąć i nie przyczyniłoby się to do obniżenia jej jakości lub stanowiłoby to powstanie luki w wywodach, służących realizacji celu (celów) rozprawy. Podobną uwagę zgłaszam także do treści podrozdziału 2.1 „Ewolucja sprawozdania finansowego w świetle współczesnych standardów rachunkowości”. W miejsce obecnych treści (s. 40 – 43) lepszym rozwiązaniem byłoby ogólne przedstawienie krytyki użyteczności obecnych formatów sprawozdań finansowych, jaka toczy się od wielu lat w świecie, w tym m.in. dokumentowana raportami Jenkinsa (USA, 1994), Knutsona (Wielka Brytania, 1993), Rappaporta (USA, 1998), Johnsona (USA, 1998), CFA Institute (Global, 2007).

- 1) Autorka wskazany we wstępie problem badawczy, będący jednocześnie celem badawczym rozprawy, dopiero na s. 78 formułuje jako hipotezę badawczą i na tej podstawie formułuje hipotezę alternatywną: „Zastosowana przez jednostki polityka rachunkowości MSSF lub Uor ma istotny wpływ na wyniki analizy wskaźnikowej”. Co więcej, na ich podstawie formułuje także sześć hipotez pomocniczych (s. 79 rozprawy). W mojej opinii, wskazana relacja: problem badawczy – cele badawcze – hipotezy badawcze, powinny być przedstawione we wstępie rozprawy i nic złego dla rozprawy by się nie stało, gdyby owe hipotezy badawcze nie byłyby w ogóle określone. Rozprawa spełniłaby swe wymogi, tak formalne, jak metodyczne, wyłącznie z jedynie określonym problemem badawczym.
- 2) Autorka posługuje się w całej rozprawie żargonowym, potocznym określeniem: prawo bilansowe, którego – przy nie występowaniu w naukach prawa nawet nie definiuje na użytek rozprawy, ale odnosi się do niego także przez pozaprawne regulacje rachunkowości, zarówno na szczeblu międzynarodowym, jak i krajowym, włączając w jego zakres regulacje środowiskowe – krajowe lub międzynarodowe standardy rachunkowości (finansowej), nie będące elementem systemu prawnego czy to Polski, czy to Unii Europejskiej.

Moim zdaniem, treści zawarte w rozprawie dają podstawy do stwierdzenia, że wskazane wyżej cele zostały przez doktorantkę zrealizowane.

W związku z przyjętym celem głównym rozprawy („odpowiedź na postawione pytanie badawcze: „Czy istniejący w Polsce dualizm sprawozdawczy ma istotny wpływ na analizę wskaźnikową sprawozdań finansowych?”), doktorantka realizuje ten cel, a w zasadzie dwa cele, m.in. poprzez badania empiryczne, oparte na testach nieparametrycznych dla zmiennych zależnych (wskazanych na s. 79 i następnej rozprawy) za pośrednictwem dwu niezależnych prób badawczych (opisanych na s. 80 – 82 rozprawy i poddanych analizie w podrozdziale 3.2 rozprawy), które należy uznać (co do zasadności zastosowania tej metody badawczej) za właściwe. W dalszej części rozprawy (rozdziały IV – VI) autorka dokumentuje przeprowadzone badania i formułuje na ich podstawie wnioski, weryfikując tym samym postawione hipotezy badawcze. Zawarte tu treści wskazują na realizację celów badawczych pracy, a przez to na spełnienie wymogu potwierdzenia umiejętności doktorantki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Niemniej jednak, w rozprawie nie znalazłem (co nie znaczy, że tego wątku nie ma) zwyczajowo oczekiwanych w rozprawach doktorskich ograniczeń badawczych, jak również

kierunków dalszych badań naukowych w obszarze i przedmiocie badanym. Za spełnienie tych ograniczeń i oczekiwań nie można – według mnie – uznać lakonicznego stwierdzenia autorki, (s. 205 rozprawy), że „w zakresie obszaru badawczego można uznać za zasadne prowadzenie dalszych badań. Na szczególną uwagę zasługuje przeprowadzenie podobnych badań, które porównywałyby sprawozdania według Uor ze sprawozdaniami sporządzonymi zgodnie z US GAAP”. Po co?

Rozprawa napisana jest przystępnym językiem. Jej autorka nie sili się na stosowanie wymyślnych sformułowań i określeń, co jest częstą cechą wielu opracowań, określanych jako naukowe. W to miejsce używa generalnie konkretnych argumentów i podaje właściwe fakty. W tym względzie taka forma przekazu treści jest bardziej przekonująca, niż stosowane pustosłowia, stanowiącego często spolszczenia anglojęzycznych lub łacińskich określeń i zwrotów, co ma w założeniu podkreślić naukowy charakter opracowania. Na szczęście, przynajmniej moje, autorka nie dała się ponieść tej tendencji. Tylko w niektórych fragmentach rozprawy, niestety, autorka posługuje się wadliwą terminologią lub wadliwie ją używa, czego przykładem jest wspomniane wcześniej pojęcie „prawa bilansowego”.

W rozprawie, co zrozumiałe, wykorzystano literaturę przedmiotu oraz inną, służącą wspieraniu czynionych wywodów lub potwierdzającą dane fakty. Na nią składa się – wykazanych na końcu rozprawy – 167 pozycji literaturowych o charakterze naukowym, popularnonaukowym i faktograficznym, w tym wielu pozycji w języku angielskim. Wskazana liczba opracowań nie jest może bardzo imponująca, biorąc pod uwagę obecną łatwość w dostępie do takowej (choćby źródła internetowe, gwarantujące dostęp do publikacji w trybie on-line) oraz fakt, że w obszarze badań znajdują się finanse z rachunkowością (także behawioralne), teorie decyzji, należące do różnych dyscyplin (z którymi ściera się rozprawa, jak np. ekonomia, zarządzanie, finanse), ale można ją uznać za w zupełności wystarczającą, z pewnym zastrzeżeniem. Autorka w wielu miejscach i przy różnych okazjach powołuje się na w miarę współczesne, czytaj: najnowsze opracowania, nawet wówczas, gdy przedmiotem powołania są teorie, myśli lub rozwiązania pochodzące z dawniejszych czasów, tj. XX wiecznych. Świat z nauką nie rozpoczął się wszak z początkiem XXI wieku.

Dla zrealizowania celów rozprawy, w tym rozwiązania postawionego we wstępie problemu badawczego, autorka zawarła jej treść w sześciu rozdziałach, które są uzupełnione zakończeniem, bibliografią i wykazem tabel. Stanowią one, a przez to cała rozprawa, logiczną i zwartą całość. Treści rozprawy zawarte są łącznie na 219 stronach, co wskazuje na jej właściwą – w mojej opinii – obszerność. Układ rozdziałów, jak wskazano wyżej, jest właściwy,

choć i tu można mieć drobne zastrzeżenia, np. dotyczące miejsca stawianych hipotez badawczych, które ujawniają się dopiero w IV rozdziale.

Mimo wskazanych wyżej uwag krytycznych (o różnym poziomie istotności), należy uznać i docenić trud autorki rozprawy w opracowanie narzędzi badawczych, służących realizacji celu badawczego i podkreślić ponownie dobre przygotowanie do prowadzenia tego rodzaju badań studialnych oraz dobrze ocenić wiedzę doktorantki w dyscyplinie finanse, w tym w zakresie rachunkowości, szczególnie w zakresie sprawozdawczości finansowej.

### **Konkluzja końcowa**

Podsumowując, mimo wskazanych wyżej pewnych drobnych mankamentów i niedociągnięć recenzowanej rozprawy uważam, że posiada ona duże walory poznawcze, stanowi dobry przyczynek w dyskusji nad wykorzystaniem danych finansowych, pochodzących ze sprawozdań finansowych jednostek, sporządzających je w zgodności z krajowymi regulacjami rachunkowości lub Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej, w analizie wskaźnikowej jako składowej analizy finansowej oraz roli samej rachunkowości w tymże procesie. Stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego problemu naukowego, potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dyscyplinie finanse, w szczególności w zakresie rachunkowości finansowej i ogólną wiedzę w zakresie przedmiotu badania – problematyki sprawozdawczości finansowej jako podstawy w analizach finansowych sytuacji finansowej i dochodowej podmiotów gospodarczych, co potwierdza także jej wiedzę o dyscyplinie finanse oraz wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym recenzowana rozprawa, moim zdaniem, spełnia wymagania, określone w przepisach art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach i tytułach naukowych.

Jeśli dla oceny rozprawy doktorskiej z dziedziny rachunkowości zastosować poziomy, jakie stosują biegli rewidenci w odniesieniu do opiniowanych (badanych) sprawozdań finansowych (opinia [pozytywna] bez zastrzeżeń, opinia z zastrzeżeniami, opinia negatywna, odstąpienie od wydania opinii), przychyliłbym się za oceną pozytywną bez zastrzeżeń z komentarzem, że w razie dążenia do opublikowania rozprawy w formie książkowej (na dowolnym nośniku danych) wnioskowałbym o zmianę części tytułu publikacji (z „polskiego prawa bilansowego” na np. „obowiązującego w Polsce systemu regulacji rachunkowości”) oraz wprowadzenie pewnych zmian w treści rozdziału I (sygnalizowanych wcześniej).

Wobec powyższego, wnioskuję jak na wstępie: o przyjęcie recenzowanej przeze mnie rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Adamik-Citak pt. „Wpływ dualizmu polskiego prawa

bilansowego na analizę wskaźnikową sprawozdania finansowego”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Artura Hołdy, prof. UEK z Katedry Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, a zaliczonej do dyscypliny naukowej: finanse i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

.....  
Radosław Ignatowski  
Wiśniowa Góra – Łódź, listopad 2023 r.